

Содржина

1. Вовед.....	2
2. Одредбата на доброто и злото.....	4
3. Основни категории во Етиката.....	6
4. Поимот на злото во православно учење.....	8
4.1. Постои ли злото?.....	9
4.2. Етичката страна на манифестацијата на злото.....	11
4.3. За доброто и злото во меѓучовечките односи.....	16
5. Богомилство.....	21
6. Зороастризам.....	32
6.1. Зороастризмот и другите предхристијански религиски концепти.....	36
7. Гностицизам.....	37
7.1. Ширење на гностицизмот.....	42
7.2. Евионити – гностици.....	44
8. Приказна	45
9. Мисли за доброто и злото од владика Николај Велимировиќ	47
9.1. Македонски народни пословици	51
9.2. Пословици од народите на светот.....	52
10. Заклучок (<i>CONCLUDING REMARKS</i>).....	53
11. Користена литература(<i>REFERENCES</i>).....	55

1. Вовед

Богатата ризница на историјата така убедливо нѝ сведочи дека многу нешта кои се сметале за добри или правилни, денес се согледуваат како неправилни, неетички или пак спротивно, она што некогаш се сметало за морално неприфатливо, денес е стандардно поведение кое не предизвикува етичко просудување. Моралноста во својата природа, историски отчитана и систематски анализирана во своите културолошки манифестации низ епохите, низ различните општествено-политички организации и устројства и секако низ различните религиски системи се покажува како релативна и историски определена од структурите, начелата и природата на културата на времето во кое секогаш постоела.

Но моралноста како конкретно поведение или доброто и злото како манифестации на единката во однесувањата со другите се релативни и зависни од моралот на историското време; но од друга страна, не постои историско време, не постои цивилизациски циклус, не постои културолошко-религиски систем, не постои политичко устројство во кое поимите на доброто и злото не постојат како категоријални вредносни одредници на живеењето на човекот со сличните на него.

Доброто и злото се константи во историските премрежја, без разлика кога, што и како нешто било сметано за добро или лошо. Секогаш нужно во општественото живеење имало реална потреба одредени поведенија вредносно да се определуваат како добри, а некои вредносно како лоши.

Поедноставно кажано, доброто и злото стануваат предмет на еден специфичен философски и херменевтички ислед кои по природа треба да одговори: што е тоа добро или лошо по себе, зошто во секоја епоха има потреба од овој бинаритет “добро/зло”, дали човекот може да постои и живее во заедница со другите без доброто и злото, кој и како одредува што е конкретно добро, а што конкретно зло; и на крај наједноставното, но и најтешкото прашање: зошто човекот би требало да биде добар, а не зол?

На сите овие прашања етиката се обидува да одговори како филозофско-херменевтичка наука за доброто и злото, како наука за моралното однесување на единките или општествените групи. Доброто и злото во етиката како херменевтика мораат да се толкуваат и нивната егзегетска природа мора да се воочува низ нивните облици и манифестации кои едновремено го концепираат доброто и злото.

Прв облик на доброто и злото е моралниот суд како продукт на моралното судење т.е. расудувањето на единката или групата што е добро, а што е злодело. Но за да може една единка да процени, просуди и осуди што е доброљубно направено, а што е плод на злоделие, таа треба да има мерила според кои тоа ќе го направи. Па затоа втор суштински облик на пројавувањето на доброто и злото е етичкиот критериум по кој се изведува и проценува дали поведението или дејноста припаѓа на сферите на доброто или регионите на злото. Но етичкиот критериум мора да црпи морална облигација од одреден претпоставен систем на модели и нормативни начини кои стимулираат какво би требало да биде етички правилното поведење, па затоа трет суштински облик на пројавување на доброто и злото е самиот систем на норми и правила кои можат да бидат историски различни, но секогаш пропишани од теонормниот или соционормниот законодавец т.е. Бог или Државата.

Меѓутоа, ниту моралното судење, ниту моралното делување по времените начела на доброто и злото се можни без четвртиот суштински облик на пројавувањето на добротољубие, добротословие и добротоделие, поточно без самата морална свет и совест на оној кој делува. А моралната совест и свест за доброто и злото е секогаш врзана за одредена вредност, или свест за правилноста, за грижливоста, за праведноста, за умереноста, за љубовта и совесен поттик за нивно применување.

Па затоа етичките вредности се петиот облик на пројавување на доброто и злото. Иако постои социолошко-формалистичко уверување дека концептот за моралот низ доброто и злото може да се втемели само

низ прописите и нормите на поведението, а без вредностите; сепак со отсутството на вредносно-идеен аспект или немањето телеолошка аксиолошка константа, едноставно без идеалитетот на вредноста не може да постои ни нормативот на прописот, ни конкретното доброчинење.

Токму овие облици на доброто и злото се предмет на етиката како наука, токму разбирањето и толкувањето на моралните вредности, моралната свест и совест, моралните прописи и норми и моралното судење може да доведе до разбирање, толкување и засновање на природата на доброто по себе како она што ја чини природата на етиката како должносна практика моралниот законодавец.

2. Одредбата на доброто и злото

Етиката како промислување на доброто и злото постои секогаш, но поимно и термиолошки нејзината историја започнува со старогрчката традиција и јазик. Поимот **“етика”** доаѓа од симбиозата на грчките зборчиња “έτος” и “ήτος”, првото зборче значело “навика”, “обичај”, а второто “волева или душевна одлика на одредена ствар”.

Нивни еквивалент во нашиот јазик е зборот “нарав”,¹ додека во латинскиот јазик се преведува со **mos-moris** (обичај, навика, нарав), термин кој има широка употреба и денес со значење “морал и морално”. Па затоа етимолошки, етиката би била наука за доброто и злото како обичајни навика на делување по сопствената нарав. Но секако дека денес значењето на етиката како наука за доброто и злото е далеку пошироко и потемелно одредено, а таквото одредување можеме да го поврземе за Аристотел кои ги напишал првите систематични дела со етичка проблематика.

Во етиката и денес е актуелна дискусијата во однос на прашањето: дали доброто и злото можат да се дефинираат, дали тие се

---

¹ Мала етика за природата на доброто и злото, Преземено на 05.02.2011г.
<http://teon.blog.mk/2007/06/12/meta-etika-ili-za-prirodата-na-dobroto-i-zloto/>

атрубити или квалитети кои можат да се разделат, анализираат и дефинираат со карактеристичната дефиниција која содржи видова разлика и повисок род?

Еден од најпознатите етичари и филозофи Џ.Е. Мур во Принципите на етиката сметал дека доброто е недефинирлив квалитет, дека доброто е како и црвеното или жолтото, не може да се дефинира, туку може само да се види, поточно да се покаже, да увиди интуитивно или да се рече: е ова е црвено, е ова сега е доброто. Доброто според него е едноставен поим кој не може понатаму да се разделува, па затоа не може ни да се дефинира.

Па затоа како прво, врз основа на условот за појавување на моралот можеме да кажеме дека доброто и злото се појави на оценување и просудување на поведенијата на луѓето кои се јавуваат само во човековото општествено живеење. Како второ, врз основа на функцијата можеме да кажеме дека доброто и злото овозможуваат одржување на човековото живеење во заедница со слични на него.

Па така, по овие одредби добар човек е оној кој настојува со своето делување да даде насока која е позитивна и поволна во однос на одржувањето и унапредувањето на заедничките услови на општествената егзистенција во политичките и економските облици на организација, а зол оној кој го прави спротивното.

Оваа е т.н. функционалистичка дефиниција на доброто и злото која најчесто ја ползуваат социолозите, а накратко може да се сублимира во одредницата дека моралноста или доброто и злото се облик на општествената свест на човекот. Доброто и злото почнуваат таму каде човекот својата индивидуалност ја препушта на барањата кои ги изискува живеењето во заедница од политички, економски, семеен и религиски вид со сличните на него.

Но оваа социолошка дефиниција не ја зема предвид суштинската карактеристика на доброто и условот за појавата на злото, поточно не ја

таргетира можноста индивидуата да делува слободно по сопственото морално или аморално убедување.

Моралните судови за доброто или лошото поведење ги носиме секогаш за суштество кое е толку развиено што во дадени ситуации разбира и знае што треба да се прави и е во состојба самостојно, слободно да одлучи помеѓу отворените можности на доброто и злото. А самото добро и зло не е возможно без слободата на индивидуата да избира, па така доброто и злото се облици на слободата на човековото постоење.

3. Основни категории во Етиката

Секоја наука има низа свои основни поими за кои расправа и со кои ги гради своите сознанија. Со нив таа ја објаснува суштината на појавата која ја испитува (која е нејзин предмет) и со нив ги изложува своите истражувања. Такви основни поими во Етиката се добро и зло².

Околу нив сè се врти во Етиката, тие му даваат смисла на моралот и преку нив се изведуваат и мерат сите намери и постапки на луѓето.

Тешко е да се изнајде точна определба што е доброто и што содржи тоа, а што е злото и што спаѓа во него. Станува збор за основни поими, за кои не можат да се користат други поими за да се изведат од нив, зашто со тоа тие другите би станале главни, а овие би ја загубиле својата автентичност. Особена карактеристика на моралот и етиката е токму ова двојство и различност на основните категории, кои ја изразуваат противставеноста на моралните определби во смисла на нивна несовместност и исклучивост.

Со категориите добро и зло се разграничуваат намерите, целите и дејствата во областа на моралот. Од нив тие се вдохновуваат, со нив тие се одмеруваат. Доброто е она што се прферерира (претполага), што

---

² Темков Кирил, 2001, Етика за младите, Скопје, стр. 5

се избира, препорачува и брани, кон што се стреми и што се прави, што се почитува. Личноста се гордее со изборот на доброто и со неговото извршување. Доброто се оценува позитивно.

Злото е она што не се сака, што не се избира, што се отфрла или заобиколува, што не се препорачува за извршување или се наложува негово избегнување, што не се почитува и не се брани. Од бранењето или правењето зло, кај личноста извира вина или лоша морална оценка. Злото се оценува негативно.

Од поимите добро и зло е изведено моралното значење на останатите категории на Етиката – морално и неморално, етички и неетички, исправно и неисправно, правилно и неправилно, вредно и невредно, она што се цени и она што не се цени, посакувано и непосакувано. Тие, всушност, претставуваат само поинаква формулација на основните категории, а ја имаат истата морална вредност и значење. Со поимите добро и зло се во врска сите други главни етички поими – морална свест, волја, совест, норма, однесување, постапување, оценка, санкција. Овие форми на моралот служат за проценување на вредноста на доброто и злото, за нивна одбрана или напаѓање.

Кај зрелите личности нема никакво сомневање во апсолутната вредност на доброто и во невредноста на злото. Доброто и злото се на двете страни на вредносното поле. Меѓу нив постои суштествен судир – кој прави добро не е зол, кој прави зло не може да биде добар. Ни степените на нивното вреднување не овозможуваат нивно проникнување.

Затоа постојат многу теории каде што судирот меѓу доброто и злото се смета за основна движечка сила на животот и на историјата (христијанството, манихејството, зороастризмот, богомилството).

4. Поимот на злото во православното учење

***“А што правам не знам; бидејќи
не го вршам она што сакам,
туку она, што го мразам,
тоа го правам.” ;***

***“Оти не доброто, кое го сакам,
го правам, туку злото, што не го сакам,
го вршам”(Рим.7,15, 19)***

Не случајно ова поглавје го започнав токму со овие цитати од светото Евангелие, бидејќи сижето на овој труд ќе се потпира околу овие зборови на апостол Павле, кои претставуваат вистински поттик за размислување на оваа тема.

Факт е дека злото постои во човекот, во народите и во човековата историја. Тоа се манифестирало и сè уште се манифестира на различни начини, често скриени или тешки за откривање. Не случајно ја нарекуваме оваа таинствена моќ - анонимна моќ. За мене останува единственото и секогаш актуелно прашањето, на кое човек може и мора да одговори: како да се однесуваме кон видливата и невидливата борба на доброто и злото во нас и во светот? Најчестите одговори на луѓето, па и на народите низ историјата ги знаеме и тие гласат: зарем сум јас чувар на својот брат - дајте ми леб, а еве ви ја слободата со која не знам како да постапувам - некој друг веќе води борба за мене, тоа се мојот татко и мајка, шефот на државата во кој имам доверба, ангелите на небото итн. - и да водам борба против злото, не ми помага многу, бидејќи некој друг, посилен од мене ќе одлучи што ќе биде со мене - не постои ниту добро ниту зло, а и ако постои, релативни се поимите кои секоја религија или световна власт ги проценува според своето гледиште и своја корист.

Посебно времето во кое живееме денес налага еден посериозен пристап кон ова прашање, време во кое слободната воља на човекот доаѓа до полн израз, време во кое според многумина злото во својот раст го достигнува својот максимум, време во кое доаѓаме до една

состојба за различно поимање на злото кое како што кажав бара еден посериозен пристап во разгледувањето.

4.1. Постои ли злото?

Во самиот вовед на овој текст може да се претпостави постоење на едно спротивно начело на доброто, а тоа е злото. Но може да се каже дека прашањето не е правилно поставено, затоа што во него се претпоставува дека злото е “нешто”. Кога е проблемот вака поставен,

наклонети сме да го прифатиме злото како некаква суштина, “зло начело”. Тогаш вселената е еден вид “ничија зона” помеѓу добриот и злиот бог, а сета нејзина разноликост и богатство е само игра помеѓу овие две начела. Кон крајот на III век на

исток се појавило манихејството, ерес, кое претставува една мешавина од христијанското учење и Зороастровата религија. Инаку според учењето на манихејството се вели дека “од секогаш суштествуваат две еднакви супстанции или Бог со свои одделни царства: светлина и темнина, Ормазд и Ахриман, со многубројни еони. Богот на светлината е добар, се исполнува со светлина како благодетното сонце; а Богот на темнината - на материјалната природа и на злото, тоа е сатаната со своите демони”. Според учењето на манихејството, во човекот има две души - светла и зла душа³. Целта на создавањето на Ева е за да го

³ Парадоксот на злото, Преземено на 05.02.2011,
www.premportal.com.mk/content/view/1028/70/

намами Адам и да ја зароби во него светлата природа. Веќе првото зачнување бил и првиот грев, а престапувањето на заповедта да јадат од дрвото на познанието на доброто и злото произлегувало од добриот Бог. Човекот кога греши, не греши тој, туку телото кое господари над него. Душата на човекот не можела да се ослободи од гревовното тело, па затоа Христос кој е светлата душа, страдајќи привидно ги поучувал апостолите и израелскиот народ како да се ослободат од материјата. Но бидејќи тие не ја разбрале Христовата порака, Христос ветил дека ќе испрати утешител и тоа се остварило во лицето на Манес. Потоа според учењето на Манес, „совршените, ослободените од материјалните вериги, преминуваат најнапред на сонцето и месечината, потоа во соодветниот простор и најчистото царство на светлината. Останатите треба да талкаат од едно тело во друго, во растенијата и животните. Со завршувањето на очистителниот процес, сето видливо создание ќе биде уништено со оган”.

Од крајот на III век се до блажени Августин, оците ревностно се бореле против манихејството, но во таа борба се користеле со философски категории чија поставка ги водела малку понастрана од самиот проблем. За оците, злото е недостаток, порок, несовершенство; не природа, туку тоа што ѝ недостига на природата за да биде совршена. Од аспект на постоењето, оците сметаат дека злото не постои, дека тоа е само лишеност од битие. Тој одговор беше достатен за побивање на манихејците, но тој е немоќен пред реалноста на злото што сите ја чувствуваме, пред злото што е присутно и што дејствува во светот. И, ако последната прозба од Господовата молитва може да се протолкува, од философски аспект, со „избави нè од злото”, тогаш, како извик на нашата конкретна тревога, секако, останува обликот „избави нè од злиот”- од „лукавиот”.

Од христијанска перспектива проблемот на злото се сведува на проблемот на „лукавиот”. А, „лукавиот” не е отсуство на битие, не е недостаток на постоење; тој, исто така, како лукав, не е суштина; бидејќи неговата природа, создадена од Бога, е добра. „Лукавиот” е личност, „некој”.

Оците на црквата правилно заклучуваат дека за злото нема место меѓу суштините, односно злото не е природа, туку состојба на природата, што значи дека тоа не е само „недостаток“, туку во него има и активност. „Според тоа, злото е слично на болеста, слично на паразитот што постои само за сметка на онаа природа врз која паразитира. Поточно, злото е определена состојба на вољата на таа природа; тоа е лажна воља во односот кон Бога. Злото е бунт против Бога, т.е. лична позиција. Така, злото не се однесува на суштинската перспектива, туку на личносната. „Светот лежи во зло, вели св. Јован Богослов, злото е состојба во која престојува природата на личните суштества, кои се одвратија од Бога”.

4.2. Етичката страна на манифестацијата на злото

Низ вековите кои се зад нас има многу мислителци што создале свои системи во врска со етичките проблеми⁴. Секако едни од нив меѓусебно се дополнувале, други пак си противречеле, а имало и доста такви што се негирале едни со други. Најчеста појава е втората, односно последниот да ги критикува оние пред него и така се создавале нови етички системи на поинакви начела. Но заедничко за сите заедно е тоа што секој философ си поставувал еден врвен морален идеал, како и што

си определувал едно основно движечко начело на човековото дејствување за постигнување на идеалот. Што е добро, постои ли врвно такво, што е добродетел, каков живот е најдобар за човекот да одговори на своето назначување итн., тоа се прашањата што најчесто се третираат во овие

⁴ Исто, Парадоксот на злото

системи. Почетокот на злото има корен во слободата на созданието. Ете зошто тоа не може да се прости. Злото се раѓа исклучиво од слободата на суштеството што го прави. „Злото не е; или, поточно, тоа е само во оној момент додека се врши“, пишува Дијадох Фотикиски, а св. Григориј Ниски ја истакнува парадоксалноста на оној што му се потчинува на злото; тој постои во непостоечкото.

Значи, човекот му даде на злото место во својата воља и го вовеле во светот. Навистина, човекот, по природа расположен кон познавањето на Бога и љубовта кон него, го одбра злото затоа што тоа му беше поткажано. Во тоа е целата улога на змијата. Злото во човекот, а преку него, и во земниот космос е „заразно“, бидејќи ништо не се случува по автоматизам. Тоа можеше да се шири само со согласност на човековата воља, така што човекот се согласи на тоа злото да господари над него. Преку првородниот грев, вољата на нашите прародители е повредена, изопачена, оштетена и ослабена. Таа станала зла и греволубива, и затоа повеќе наклонета кон зло отколку кон добро, повеќе кон лага отколку кон вистина. Своите желби во поголем дел ги насочува во кругот на гревовното и смртното. Веднаш по падот, давајќи одговор пред Бога за својот грев, место да се покајат и поправат, прародителите се служат со измама заради оправдание, окривувајќи се еден со друг. Ева ја фрла вината врз змијата, Адам врз Ева, па дури и врз Бога кој му ја дал Ева (1 Мој. 3, 12 и 13). Прародителите со падот ја изгубиле светоста, станале зли, паднале во порочни мисли и ѓаволот во нивната природа го утврдил законот на гревот (Рим. 7, 15).

Од време на време се раѓа прашањето: Господи зошто нè создаде вака да мора да поминеме низ толку страданија? Св. Василиј Велики состојбата на огревовеност⁵ на човековата душа ја опишува на ваков сликовит начин: „Како што во еден дом едниот сад е златен, вториот е сребрен, третиот е глинен, а четвртиот е дрвен, така и од вољата на секој од нас зависи сличноста со оваа или онаа материја. Човек чист во срцето и нелукав е - златен сад, понизок од него во достоинствата е - сребрениот сад, оној што мудрува овоземно и е кршлив е - глинен сад, а

---

⁵ Велики Василиј Свети, 1999, За тоа дека Бог не е виновник на злото, стр. 54-55

оној што удобно се осквернува со гревот и станува храна за вечниот оган е - дрвен сад.” Некогаш и Адам бил горе, не со местоположбата туку со вољата. Тој бил горе кога, стекнувајќи ја душата, го погледнал небото, се восхитил од виденото и го возљубил добродетелот, кој му ја подарил наладата на вечниот живот, кој го поставил меѓу утешенијата на рајот и му дал власт слична на ангелите, го направил сличножител со архангелите и слушател на Божјиот глас. Со сето тоа, наоѓајќи се под закрилата на Бога и насладувајќи се од неговите блага, тој наскоро се заситил и, како наткршен од заситувањето, на умствената убавина ѝ го претпоставил она што му се причинило пракрасно за телесните очи. Полнењето на стомакот го ставил над духовната наслада. Наскоро тој се нашол надвор од рајот, надвор од оној блажен живот, правејќи се зол не поради неопходноста, туку поради недостаток на разум. Затоа тој, како што згрешил поради лошата воља, така и умрел поради гревот. „Оти платата што ја дава гревот е смрт” (Рим. 6, 23).

Понатаму св. Василиј Велики заклучува: „ значи, научен на ова од Бога и имајќи претстава за различните видови зла, поточно, знаејќи што е вистинско зло - имено, гревот, чиј крај е смртта, и што е привидно зло - зло болно за сетилата, но таква што ја поседува силата на доброто, како што се, на пример, страдањата пратени за зауздување на гревот, а чиј плод е спасението на душата - престани да се огорчуваш од повелбите на Божјиот домострој и воопшто не сметај го Бога за виновен за постоењето на злото, и немој да си замислуваш дека злото има некоја своја посебна самостојност. Зашто лукавството не е самостојно и не наликува на некакво си животно, оттаму не треба неговата суштина да ја замислуваме како самостојна. Злото е лишување од доброто. Создадено е окото, а слепилото настанува од загубата на окото. Затоа, ако окото поради својата природа не би било подложно на расипување, слепилото не би можело да постои. Така злото не постои самото по себе, туку се појавува при повредите на душата. Тоа не е неродено - како што велат нечестивите, кои лукавата природа ја сметаат за еднаква со добрата, признавајќи го и едното и другото за беспочетно и за повисоко од раѓањето. Но, тоа не е ниту родено, зашто ако сè е од Бога, тогаш како

може злото да биде од доброто? Грдото не е од прекрасното, ниту, пак, е порокот од добродетелта. Прочитај ја историјата за создавањето на светот и таму ќе го најдеш следново: „И виде Бог дека е многу добро сето она што го беше создал” (1 Мој. 1, 31). Злото не создадено заедно со доброто. Умственото создание, создадено од Создателот, не е приведено во битие со еден дел на лукавство во него. Па така, ако телесните созданија го немаат во себе злото од мигот на нивното создавање, тогаш како би можеле умствените созданија, кои толку се одликуваат со чистота и светост, да имаат самостојност заедничка со злото?

Достоевски одлучно ги отфрлувал сите оние лажни учења во однос на кои злото е задолжителен услов за постоење на добро. Така на пример се тврди дека злото е нужен момент во хармониската целина како што дисонанцата е нужна за убавината на едно музичко дело. Тој не се сложува ниту со тврдењето дека злото е нужно, дека тоа е услов за познание на доброто. И поради што да се спознае тоа ѓаволско добро и зло кога тоа толку скапо чини? - се прашува Иван Карамазов. Поради тоа повторно се наметнува прашањето: како мојот семожен и преблаг Бог можел да допушти постоење на толку и такво зло во светот. Меѓутоа, Бог не е творец на злото. Но, кој е тогаш виновник? Одговорот што го понудил Достоевски сосем е јасен барем во границите на човечките можности да се одговори на такво прашање. Достоевски посебно бил против учењата кои објаснувале дека злото во светот е последица на несовршени односи во општествената средина - во несовршеноста на општественото уредување. Христијанството на човекот му наметнува одговорност бидејќи човекот е создаден како слободно битие па со оглед на тоа - морално е одговорен за своите постапки. Ако човекот го набљудуваме како битие кое е зависно од општественото уредување, тогаш ќе го сведеме на она најниското - човек нема цигари, нема пари да купи и - убива друг човек за да дојде до пари! И така, човекот е слободно битие; ништо не го спречува да постапува лошо и кога човек ќе скршне од патот на доброто и ќе крене по патот на злото, тој страда, но нема право да ја префрла вината на друг, на Бога, на општествениот систем.

Антропологијата го поставува проблемот на злото. За Берѓаев не Бог, туку човекот е тој кој сам на себе не може да си го прости своето отпадништво. Оставен на себе, тој е немоќен и го бара Спасителот за да може ништавилото да му го врати на ништавилото, како би го уништил злото и гревот. Меѓу врховните духовни битија, меѓу ангелите, слободата прв пат негативно одговорила на повикот на Бога. Сатаната не бил извор на злото. Тој пројавил една ирационална слобода и остварил избор против Бога. За атеистите, постоењето на злото претставува доказ против постоењето на Бога. За Берѓаев меѓутоа, работите стојат обратно: повеќе од реално постоењето на злото и страдањето на невините се врвен доказ за постоењето на Бога. Светот што го убива праведниот Сократ и го распнува Христа, не е единствен, ниту вистинит свет. Тој сведочи за постоење на еден друг свет, каде што Сократ е повторно млад и вечно убав, и каде Христос е Цар кој со ниеден друг не ја дели власта - Пријател на луѓето. Но и овој наш свет е неопходен, за оној другиот да не би бил автоматизиран свет без слобода. Сепак, доброто не е условено со злото. Злото не е оправдано како пат кон доброто. Искуството со злото говори против него самото, му ја симнува маската, го открива како небитие, фантом и паразит. Злото само по себе не го збогатува животот, туку го осиромашува. Но, по падот, секоја победа над злото претставува чекор напред, кон искуство со доброто.

Навистина, како да се објасни појавата на злото во светот што е создаден од Бога, во она видување според кое создаденото е добро по својата суштина? Дури и кога ја имаме предвид даруваната човекова слобода да се противи на божествената замисла, не можеме да не си го поставуваме прашањето: што е злото?

Злото се појавило во светот, најпрвин како страдање и тага. Светот е празен, ладен, рамнодушен. Сите страдаме поради злото. Злото кое е распространето по светот, е причина за нашите страдања. Сеопштото страдање некогаш не доведува до границата на очајот. Страдањето не го открил прв Шопенхауер. Тоа е потврдено уште кај св. Апостол Павле (Рим. 8, 20 - 22) кој ни дал доста јасно излагање: злото е претставено во созданието преку гревот. Целиот свет е затруен со злото и злите енергии, а поради тоа целиот свет страда.

Во човековата личност, седиште на злото се страстите. Личностите кои се запоседнати со страстите се пасивни, ограничени и страдаат. Страстите секогаш се безлични; тие се енергии кои човековата личност ја прават затвореник и роб. Како последица на таа заробеност, тој ја губи својата личност и својот личен идентитет. Станува хаотичен, со многу „лица“ т.е. маски. „Страствениот“ човек не е сосема слободен, дури може да остави впечаток на активна и енергична личност, а не е ништо повеќе од „маса“ безлични влијанија. Произволноста не е слобода, туку замислена слобода која произведува ропство. Во духовниот живот ние се бориме против страстите. „Бестрастието“ е главната цел на духовното растење. Сепак тоа е површно толкувано и интерпретирано. Тоа не е рамнодушност, ниту пак ладна нечувствителност на срцето. Напротив, тоа е активна состојба, состојба на духовна активност која се стекнува само по борба или тешки искушенија. Поточно, бестрастието е независност од страстите.

Доброто и злото се чудно измешани, но синтезата не е можна. „Природното“ добро е премногу слабо да се спротивстави на злото. Злото постои само преку доброто. Човечката заедница навистина направила отстапка, но сепак, не е изгубена милоста Божја која сама може да го совлада секој човечки ќорсокак.

Формалната анализа на злото сè уште не е доволна. Постојењето на злото е вистинито на религиозен план. И само преку духовен напор, можеме да го разбереме овој парадокс и да го совладаме овој скандал, и на тој начин да проникнеме во мистеријата на доброто и злото.

4.3. За доброто и злото во меѓучовечките односи

Ако направиме една искрена и објективна анализа за нашиот однос кон ближниот, односно кон луѓето со кои секојдневно сме во лична блискост, ќе забележиме разни состојби во нашата душа кои се плод од меѓуличносните односи⁶. Тие разни состојби, без многубројните нијанси, можеме да ги поделиме на душеполезни и душовознемирувачки,

---

⁶ За доброто и злото во односот јас и ближниот, Преземено на 05.02, 2011, www.svpetaripavle.org/new/library/articles/12.22.01.html

или поточно, добри и зли. Во корист на понатамошниот развoтoк на текстот суштински важно е уште во почетокот да се разјасни што е добро, а што е зло. За да се одговори на ова прашање треба да се тргне од некој етички критериум надвор од нас или од нашето лично искуство во однос на тоа што подразбираме под добро и зло. Јас како христијанин, како личност која верува во Бога, одговорот на прашањето го барам во личноста Божја, во Неговото откривање на вистината и во моето духовно искуство од и во таа вистина. А таа вистина открива нешто што го збунува современиот човек (човек без корен и духовен увид), открива дека злото не постои, дека тоа нема своја онтологија, односно Бог не го создал. Постои (има битие, битисува) само она што е создадено до Бога, како во духовниот така и во материјалниот свет, а се што е создадено од Бога е добро. За тоа ни сведочи и запишаното откривање Божјо во Св. Писмо. Таму е запишано следното: „И виде Бог дека е многу добро се она што го создаде“ (1.Мој. 1,31). Ако е тоа така, а така е, тогаш од каде злото во нашиот од Бога благословен и создаден поредок на постоење (во нашиот свет)? Откровението ни го дава и тој одговор. Во него можеме да забележиме дека доброто е совршена состојба и поредок на постоење благословен и создаден од совршениот Творец. Доброто се препознава по тоа што е љубов, вистина, убавина, смисла, милост, хармонија, здравост, целост, служење, творештво, светост... Личноста што ги поседува тие карактеристики е добра и е во доброто. Но се наметнува еден проблем. Што ако личноста, а личноста е личност затоа што е слободна и може да избира, избере да се спротистави на доброто, односно се спротистави на совршениот поредок и состојба на постоење. Што може да се случи тогаш? Откровението ни одговара дека во таков случај започнува во личноста, што свесно и слободно се спротиставува на доброто, да се создава една противположна, болна состојба, што ние ја нарекуваме зло или свесно и пакосно спротиставување на доброто (не-добро). Ако доброто се препознава во горе наброените состојби, злото се препознава во спротивните од нив. Тоа се препознава во омразата, лагата, неубавото, бесмисленото (апсурдот), немилосрдноста, хаосот,

болеста, егоизмот, деспотизмот, деструктивноста, огревовеноста (личносното, духовното мртвило и промашување)... Личноста што ги поседува тие карактеристики е зла и е во злото, или поточно кажано, таа е во болест и е потребно лечење.

Според ова се заклучува дека Бог не е творец на злото, и дека тоа нема постоење само по себе (како нешто создадено од Бога)⁷, туку тоа постои само како состојба (како негативен однос кон некој или нешто) во личноста што се спротиставува на доброто. Ако личноста што се спротиставува на доброто и е во зло престане да се спротиставува на доброто и посака да се врати во првобитната здрава и благословена состојба на постоење, тогаш злото, како акт на погрешен избор, престанува да постои, но сепак во личноста и нејзината природа останува последицата од злото која треба да се излечи и надмине со замен однос помеѓу Бога и личноста. Според сведочењето на откровението Божјо, првата личност која свесно и слободно се спротистави на доброто, на таа љубовно совршена состојба на постоење, поради својата гордост (нереално, самобендисано, саможиво и лажно доживување на својата личност) се утврди во таа болна состојба и како последица на сето тоа таа постана сатана или противник (оној кој се противи) на постоењето во доброто и на Творецот на доброто.

Св. Писмо за оваа трагедија што се случила за првпат во духовниот (ангелскиот) свет ни сведочи вака: Ти беше помазан херувим (ангел во највисоката духовна хиерархија) за да осенува (заштити), и Јас те поставив за тоа; ти беше светата Божја гора, одеше среде огнени камења. Ти беше совршен во патиштата твои (беше во доброто, растеше, твореше, избираше и се усовршуваше во доброто), од денот кога беше создаден (создаден од Бога како добар), се додека не се најде во тебе безаконие (гордоста која го мотивира спротиставувањето и уништувањето) (Језекиил 28, 14-15). Од личноста на сатаната (противникот) оваа болна состојба или злото, преку лагата (невистината), се прошири и во голем дел од ангелскиот свет (во една третина од ангелите и тие станаа демони, пренесувачи на злото).

---

⁷ Исто, За доброто и злото во односот јас и ближниот

Деструкцијата, болеста и отровот на злото, исто преку лагата на сатаната (1.Мој.3,1-9), но и поради наивноста, незрелоста и непослушноста на нашите прародители Адам и Ева, се всели во личноста на човекот и се пројави во неговата природа (душа и тело), во неговите дела и во неговиот однос кон ближниот и кон Бога.

Во понатамошниот дел на текстот најмногу внимание ќе посветиме на влијанието на доброто и злото, на овие две спротиставени состојби на постоење, во изградувањето на меѓуличносните односи. Ако треба со најмалку зборови да се дефинира христијанството, или поточно кажано, Христовото учење (евангелието), тогаш треба да се каже дека тоа учење е откровение Божјо кое има за цел да не научи како на вистински (добар) начин до го изградуваме и осмислуваме нашиот однос (во моменталната падната состојба на постоење) кон нашиот Творец, кон самите себе си, кон нашите ближни, кон природата и се што не опкружува. Не случајно најголемата Христова заповед гласи: „Возљуби го Господа, својот Бог, со сето свое срце, и со сета своја душа, и со сиот свој разум (со полнотата на својата личност); тоа е прва и најголема заповед; а втората е слична на неа: Возљуби го својот ближен како себе си“⁸(ако со полнотата на личноста го љубиме Творецот, ќе се љубиме и ќе се осознаеме себеси, а тогаш сме подготвени да го љубиме и ближниот)! На тие две заповеди се крепат целиот Закон и Пророците (Матеј.22,37-40). Овие две заповеди се врвот на откровението Божјо како во Стариот завет (пред доаѓањето Христово) така и во Новиот завет. Некој може да каже дека тоа се многу едноставни работи, но непознавањето и непри практикувањето на овие заповеди можат (а тоа веќе се случува од Адам и Ева до денес) да го направат нашиот живот подобен на пеколот (состојба на чисто зло). Насекаде околу нас, во нас самите и во нашиот однос кон ближните, ние сме сведоци на пројавата на злото, на таа болна антиљубовна состојба која секогаш има за цел да не одели од ближните (егоистички сепаратизам), од Бога, па и од самите себе си (шизофренија и духовно мртвило). Секојдневно во нашата душа

---

⁸ Свето Писмо на Стариот и на Новиот Завет, 2006, Библиско здружение на Република Македонија, Скопје, стр. 34

го чувствуваме вознемирувањето, стегнатоста и апсурдот кои се плод на злиот (не-добриот) однос на нашиот ближен кон нас, но секојдневно, од нашиот ближен чувствуваме и љубов, жртва, радост и внимание кои ни ја хранат, шират и осмислуваат нашата душа, нашата личност. Зошто односот на некои луѓе кон нас не вознемирува, згрчува, испразнува, ни буди гнев и одбрамбен став, а односот на некои луѓе не ољубовува, смирува, исполнува, оживува и отвара? Одговорот на ова прашање треба да нè внесе во самата срцевина на текстот, да не внесе во тајната на личноста и во двете нејзини основни состојби, во благословената состојбата на доброто и во болната состојбата на злото.

Во Божјото откровение, во старозаветната заедница на древниот Израел и во новозаветната Црква, личноста се доживува и се разбира како образ (слика) Божји (1.Мој.1,26) кој треба да се уподобува, да се усовршува и да созрева во првообразот (архетипот), во личноста на својот совршен, во доброто и љубовта, Творец. Во горниот дел на текстот спомнав дека една личност од ангелскиот свет свесно и слободно отстапува од постоењето создадено и благословено од Бога и таа во себе ги злоупотребува (ги употребува за зло, ги свртува против доброто) сите личносни потенцијали и сили што Творецот и ги дарил при создавањето. Таа личност (сатаната - противникот) во сите личности (од ангелскиот и човечкиот свет) што се отвориле и ќе се отворат за нејзината лага го вбризгува отровот на нејзината болна и уништувачко настроена личност (затоа се нарекува змија). И затоа секогаш кога ќе стапиме во контакт (меѓуличносен однос) со личности кои свесно или несвесно (како последица на прародителскиот грев) во себе го имаат во поголема мера отровот на злопричинителот, душата ни се вознемирува и се плаши, а односот со такви личности по правило однапред е осуден на хаос и пропаст.

Треба да се потенцира дека сите луѓе, сето човештво по падот на нашите прародители, во својата личност и во својата природа го имаат овој отров. Но некои личности, со помош Божја и по своја воља, се борат против отровот на злото и се чистат од последиците и навиките кои се несакани остатоци од делувањето на злото во нив. Со такви личности односот е квалитетно различен во споредба со личностите кои не се

борат против злото во себе или дури свесно го негуваат и развиваат (сатаноподобност).

5. Богомилство

Кон крајот на деветиот век, 600 години пред Да Винчи да ја наслика својата „Тајна вечера“⁹, на ридестиот Балкан се појавува Богомилството, духовно и социјално движење на кое по своето влијание и значење во модерната европска историја му нема рамно. Историјата на богомилите би можела да се раскажува на долго и на широко, но неколку значајни податоци би ви биле доволни за да создадете претстава за што станува збор.

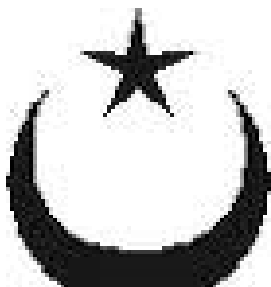
Богомилството се појавило во Македонија, на рабовите на тогашна Византија, во време на политички и религиозни превирања. Движењето го започнал попот Богомил за чие постоење нема сомнение. Тешко е точно да се одреди каде се појавува ова движење, но сигурно е дека се појавува во Македонија. Според легендата, попот Богомил е по потекло од селото Богомила, велешко, а живеел и се криел на планината Бабуна. На овие подрачја често се менувале државни и религиозни власти, па затоа тие претставувале идеална почва за раѓање и развивање на независни, слободоумни идеи. Од тука, со текот на годините, богомилството се

⁹ Богомилство, Преземено на 05.02.2011 г. www.mk.wikipedia.org/wiki/Богомилство

раширило низ целиот Балкан (во средновековна Босна тоа било и државна религија), а оттаму во Северна Италија и во Јужна Франција.

Богомилите се познати во историјата под многу имиња. Во Србија се нарекувани бабуни, во Босна патарени, а во Северна Италија и во Јужна Франција - албигојци и катари¹⁰. Доказ за тоа дека сите овие се само различни имиња на богомилството, претставува фактот дека на големиот „еретички“ собор во Сан Феликс де Караман претседавал драговитскиот богомил Никита и дека, според известувањата на Бонакурс од Милано, еретичките заедници на Запад биле организирани по углед на драговитската. Драговитија се нарекувала територијата околу и западно од Солун, што значи територијата на Јужна Македонија, која била населена од Драговитите, средновековно македонско племе. Драговитите, заедно со другите македонски племиња (Сагудати, Ринхини, Смолјани, Струмјани, Брсјаци, Велегизити, Војнити и др.), потпаѓаат под бугарска власт дури кога на чело на бугарското царство застанува Симеон (893-927). Се дотогаш, тие живееле во племенски сојуз со децентрализирано демократско општествено уредување. По нивното освојување, Симеон почнува да ги уништува родовско-племенските форми, а со тоа и демократскиот начин на живот. Бидејќи

СИМБОЛ НА БОГОМИЛИТЕ

сето тоа се случувало непосредно пред и за време на појавата на богомилското движење, сосема е логично, богомилското социјално учење за еднаквоста на сите индивидуи да се набљудува, во извесна мера, како реакција на Симеоновите обиди за централизација и хиерархизација на општеството.

Суштината на богомилството како движење и како учење може да се проследи и историски да се реконструира врз база на неколку клучни постулати и тоа: дуализмот, специфичната теолошко-догматска определба, поддржување на етичките начела во рамките на нивниот социјален живот и конечно политичката димензија на учењето, чии

¹⁰ Богомилство - првата Ренесанса, Преземено на 05.02.2011 г.

детерминанти произлегуваат од вкупните општествено-политички процеси во средновековието.

Дуалистичката онтологија во својата најопшта формулација претставува составен дел од човековиот егзистенцијализам, кој во процесот на еволутивната свест се соочувал и ја осознавал диференцијацијата помеѓу категориите добро и лошо. Всушност, дуализмот претставувал реална последица од перцепцијата на човекот за реалниот и суров живот на земјата наспроти визионерскиот модел за идеален живот, којшто би се реализирал во Божјото небесно царство. Врз основа на антагонистичката поставеност на исконските начела за добро и лошо, односно за духот и материјата се формирале филозофски ориентации и религиозни концепти. Кога станува збор за богомилскиот дуализам, секако треба да се има предвид неговиот компилативен карактер, кој е резултат од хронолошки постарите еретички искуства и од влијанието на канонската и апокрифната книжевност. Но истовремено варијантите на дуализмот во голема мера биле детерминирани и од конкретните општествено-политички и економски услови во периодот помеѓу X-XV век како и од постојните сфаќања за принципите на добро и лошо конкретизирани преку ликот и дејствувањето на Бог и на ѓаволот.

Без исклучок, секој религиозен дуализам всушност е обид да се одговори на прашањето: што е причината за постоењето на злото во светот?¹¹ Колку прашањето да изгледа едноставно, па дури и наивно, сепак, трудот да се одговори на него во еден широк историски контекст се претворил во вечна потрага по вистинскиот и конечен опит од вкусот на плодот кој го јаделе Адам и Ева во Едемската градина, плодот на познанието на доброто и злото. Според овој библиски факт, човекот има искуство, поточно (пра)знаење, за природата и происходот на злото, та оттаму самото прашање делува наивно, или во краен случај реторичко. Но историјата на религиите зборува поинаку. Распространетоста на дуалистичките религиозни концепти во светот, во различни традиции и култури, укажува на мошне широкиот дијапазон на начини и форми во кои ова “клето прашање” се реактуелизира до денес. Причината за тоа

---

¹¹ Богомилската и христијанската антропологија. Преземено на 05.02.2011 г. www.akmpe.org/index.php?option=com_content&task=view&id=821&Itemid=95

не лежи во потребата (принципиелно) да се исконструира некаква (било каква) теориска релација кон непобитниот факт за постојано растечкото присуство на злото во светот, во чисто философски, или пак во етички, психолошки, социолошки, аксеолошки или културолошки контекст. Човекот, во секој сегмент од својот живот соочен со злото, имал и сè уште има суштинска потреба да проникне во корените на оваа антитеза на неговото добро битие. Богомилскиот дуализам ја гради својата концепција за човекот низ призмата на беспочетната коегзистенција на двете онтолошки начела – доброто и злото – коегзистенција која се отелотворува во удвоената природа во самиот човек. Веднаш мора да забележиме две многу значајни карактеристики и на богомилскиот дуализам, но на општ план и на дуалистичките антропологии кои ѝ претходат и кои и последуваат.

Прво, богомилскиот дуализам содржи еден внатрешен парадокс, една несообразност. Имено, и на етичко и на социјално ниво (општество, политика) богомилството заговара (односно инсистира на) еднаквост меѓу сите луѓе, истовремено конципирајќи дуалистичка антропологија според која битието на човекот се раскинува на два спротивставени и непомирливи квалитета – духовниот и материјалниот (доброто и злото).

космос – дуализам (Бог и Сатана)

општество – монизам (еднаквост)

човек – дуализам (душа и тело)

Лоцирајќи ја онтолошката подвоеност во човекот (а не вон него), богомилството истата ја претвора во вродена состојба на човекот. Ако е тоа така, тогаш човекот, како суштество апсолутно детерминирано со својата подвоена природа, нема никаква морална одговорност за своето животно поведење. Заробеноста во злота на сопственото тело го оправдува секој негов грев, оттаму и секоја социјална неправда. Тогаш бесмислен е револтот токму на застапниците на дуализмот против какво и да е зло или нееднаквост (неправда) во светот. Тоа покажува дека

одговорот на дуалистичките онтологии, а оттаму и дуалистичките антропологии на “клетото прашање за злото во светот” се изведува по линија на помал отпор, т.е. по извесна механичка логика. Според богомилското учење, човекот е несреќна, би рекле бизарна комбинација на две антиномични егзистенцијални начела. Во една таква констелација тој е само пасивен нус-продукт на конфликтот меѓу доброто и злото изобразени преку категоријата дух и категоријата материја. Бог и Сатанаил како нивна пресонификација се динамични ривали на космичкото бојно поле, отсекогаш и засекогаш, а човекот е само трпен ентитет без слободна волја во кого се вкрстуваат оружјата на апсолутните начела – љубовта и омразата.

Ваквиот антрополошки пасивизам, карактеристичен за сите фаталистички философии и верувања, неминовно раѓа песимистички поглед на светот и човекот во него¹². На ова рамниште богомилскиот дуализам е антитеза на зороастранскиот дуализам кој во себе го негува култот кон светлината и има оптимистичка философска ориентација. За богомилите, пак, животот е агонија, страдање без смисла, кое за основна цел ја има насушната потреба душата да се ослободи од ропството на телото. Тоа е категоричкиот императив и идеал на богомилскиот дуализам, - човекот да се укине себеси, поточно својот зол, материјалистички (телесен) аспект, преку дезинтеграција на сопственото битие во форма на егзистенцијална дистинкција. Зашто, човекот ниту е само тело, ниту е само душа, а тие како имот на Бога и на ѓаволот и онака само привремено се вкрстуваат во него. Следствено, човекот е релативно и привремено битие. Создадено за да се изврши привремениот (историски) баланс меѓу доброто и злото. И самото човеково создавање, односно раѓање има релативна, поточно пежоративна конотација. Самоубиството, затоа, како можна разрешница за дуалистите е варијабилна која се движи од неприкосновен идеал (киници, стоици, Шопенхауер) па сè до компромисната варијаната на долгорочно гаснење во екстремна аскеза и самоизмачување карактеристично меѓу другото и за богомилите. Ваквиот поглед на

---

¹² Исто

човекот и неговата историска егзистенција логично е противречна на некаков социјален активизам и потрага по “царството божјо овде на земјата” на Рациновите “богомили”. Но дури и тогаш кога Рацин се обидува да направи извесна дистанца од изворното богомилство, тој тоа го прави во функција на идеолошка деконтаминација на традицијата од она религиозното, а не од дискутабилните антропологизми и морализми на богомилството. На самиот крај од вториот есеј тој пишува: “Далеку сме од това да кажеме како ние денеска треба да ги воскреснеме богомилските веруванија така како што ги учеја они. Това си беше производ на своето време и си остана со него. Но секое време гради свои мисли што се времени, но и таквија, што се вечни што останујат на поколенијата што идат по него. Кај богомилството е времена неговата религиозна форма, неговата слабост да мисли башка од фантастичното напрегнуење на мислата. Но вечна е неговата љубов за човечката слобода, вечна е љубовта за правдините, вечна е идејата за слободната и недогматична мисла и за истината што се открива по тој пат!”

Во оваа своја “слободна и недогматична мисла” Рацин го изразува широко прифатениот методолошки пристап кон исчитувањето на традицијата на богомилството преку кој по правило се дисквалификува неговата “религиозна форма”, а се потенцира “социјалната” – која објективно е минорна по своето значење и важност. Бидејќи, што останува од едно религиозно (еретичко или правоверно (канонско) учење, ако му се одземе религиозноста, т.е. религиозната форма?

Што се однесува, пак, до богомилската љубов кон слободата на човекот, за која веќе зборувавме, таа повеќе наликува на егзистенцијален крик, философско роптање заради предестинацијата на “добрата душа” која тежнее кон конечното враќање во своето првородно духовно достоинство. Богомилската антропологија, парадоксално, не е наука за човекот. Во таа смисла таа е анти-антропологија. Според неа, човекот е “фаза на проклетство” кое треба да го претрпи душата, поточно духовната супстанца, бидејќи и богомилското учење за душата (богомилската психологија) е проекција на истата диоптрија на дезинтегрираност како во “антропологијата”.

За разлика од богомилскиот психосоматски дуализам, христијанската антропологија има сосема поинаков, би рекле дијаметрално спротивен концепт. Таа не е анти-антропологија, туку теантропологија. Таа го опсервира човекот во однос на неговиот призив и потенцијал да се обожат, да стане Бог по благодат (св. Атанасиј Велики). Синтеза на христијанската антропологија вис-а-вис дуалистичкиот концепт среќаваме во Шестодневот на Јован Егзарх, духовен авторитет на кого, во своите апологетски погледи, се потпира и Презвитер Козма. Во Словото за четвртиот ден од Шестодневот, тој вели:

“Никогаш еден благ и добар творец не создава лоши и непријатни нешта и, обратно, злониот не создава добри и добротворни нешта, туку едниот ги создава едните а другиот – другите. Добриот ги создава добрите и, обратно, повторно ќе кажеме, лошиот – лошите. И така секој од обата ги запазува својствата на својата природа. Зашто еден е добриот и семоќен Творец, Кој сè создал мошне добро. И никогаш и на никаков начин Тој не создавал, ниту замислил (промислил) да создава нешто зло или нешто што предизвикува зло. Зашто сето она што е зло (т.е. ѓаволот) ни е потчинето. Ние, пак, го правиме она што го посакуваме и кон што доброволно се насочуваме, бидејќи сме создадени со слободна волја. Ако сакаме да останеме онакви, какви што сме создадени, ќе бидеме добри и добродетелни, зашто не отстапуваме и го чувеме доброто, коешто ни е дадено по природа. Но ако отстапиме од даденото ни по природа добро, заради нашата преголема распуштеност, негрижа и лоши намери, тогаш ќе се покажеме како луѓе кои самите се лишуваат од доброто и примаат во себе зло. Зашто злото самото по себе, како што вели свети Дионисиј, не постои. Ништо, никаде и на никаков начин самото по себе не е зло. Затоа злото просто не може да биде сметано за самостојна суштина (да биде прибројано кон суштините) бидејќи во себе нема суштина, т.е. тоа е ништо”.

Егзархот Јован ја разобличува дуалистичката концепција имено користејќи се со основните принципи на христијанската космологија според која човекот, целиот човек, е Божјо создание со слободна волја и по природа апсолутно добро. Но освен слободно битие, човекот е и

одговорно битие. Во дијецезата на неговата одговорност лежи и причината за егзистирањето на злото во светот. Бог не е творец на злото. Творец на злото не е ни човекот, ако ја негува својата изворна природа. Следствено на тоа, злото не е ниту онтолошка зададеност, ниту дел од создадената суштина. Според зборовите на Псевдо-Дионисиј во наводот, тоа е ништо. Хипотетички злото и би останало ништо, доколку човекот со својата одговорност, или поточно неодговорност, а тоа е доменот на неговата слободна воља, не го објективизира злото во светот, како што вели Јован Егзарх, отстапувајќи од даденото ни по природа добро, заради нашата преголема распуштеност, негрижа и лоши намери. Човекот е роб на злото, т.е. гревот по личен избор. Погрешната премиса во дуалистичкиот (богомилскиот) космолошки силогизам е во тоа што постоењето и дејствувањето на злото се лоцира на погрешно место: во постоењето на Сатаната, како беспочетна зла суштина, па оттаму и во човековата детерминираност со материјата т.е. телесниот аспект. Од истите соображенија и Рацин, како и сите негови истомисленици, симпатизери на дуалистичкиот концепт, задавајќи му на злото димензија на онтолошка нужност, го поддржуваат истиот тој песимистички философски поглед кон светот и човекот како негов дел, претворајќи го својот креативен потенцијал во постојан бунт и постојано незадоволство. Но, од истите тие причини, имено ниту една од историските револуции, па ни таа која Рацин сесрдно ја поддржуваше, не беа и не се во состојба да го воспостават посакуваниот поредок на единство и рамноправност. Заради погрешно поставуваната релација меѓу човекот и злото. Рацин тоа го антиципира со нему својствениот патос и впечатлива лирска интуиција:

“А ноќта беше долга, ноќта опсипуваше со мрак и се фаќаше како сињак за душите, за совеста и срцата. Ноќ што не се палеше и од која беше далечна зората. Ноќ низ која можеа да се носат само факли – огнови на богомилските зборови и пламени на ломачите. Ноќ како тесто густа, тешка и крвава. Ноќ на попот Богомил. На Хус. И на Томас Минцер. Ноќ на нашите богомили”.

Богомилската револуција, конечно, како историски феномен, е

само сегмент од долгата традиција на погрешно дадените одговори на “проклетото прашање”. Угледувајќи се на монашката “револуција”, богомилството сепак не успева да проникне во нејзините суштински претпоставки (и останува нејзина површна мимеза) т.е. не успева да го одржи принципиелно ни комунистичкото устројство (како државна религија во Босна, тоа се претвора во сопствена антитеза), ниту, пак, здравиот и, во својот оптимизам, конструктивен хуманизам, својствен за христијанското отшелништво.

Ако, низ призмата на христијанската антропологија, егзархот Јован го разобличува дуалистичкото сфаќање за егзистирањето на злото како самостојна суштина, од иста перспектива, свети Јован Дамаскин, во својот догматски трактат *Точно изложување на православната вера* го разобличува дуалистичкото тврeње за постоењето на две рамноправни, спротивставени и беспочетни начела. Во слична интонација на Парменидовата доктрина за битието, свети Јован Дамаскин расудува: “Дека не постојат две начела – едното добро и едното зло - ќе разбереме од следново: доброто и злото меѓусебно се спротивни – едното го уништува другото – и затоа не можат да постојат едно во друго или едно со друго. Секое од нив има одредено место во Вселената. Соодветно, секое е ограничено не само од Вселената, туку и од секој нејзин дел. И кој има право да им ги определи местата? Не може да стане ниту збор тие да се во заемен пријателски однос и во хармонија; бидејќи злото не е зло ако е во мир со она што е добро и ако се согласува со него, ниту, пак, доброто е вистинско добро ако се наоѓа во пријателство со она што е зло. И ако некој може да им ги определи сферите на нивното дејствување, тогаш тоа е само Бог.

Исто така, потребно е и едно од следниве две нешта: или тие да дојдат во заемен контакт и да се уништуваат едно со друго, или меѓу нив да има некаков меѓупростор, во кој нема да постои ниту добро ниту зло, и кој ќе служи како некаква преграда што ги раздвојува едното од другото. Но, тогаш нема да има две, туку три начела. И повторно, ако е нужно едната од двете алтернативи, било тие да се во мир, што е невозможно за злото (зашто, она што е во мир не може да е зло), или да се во судир, што, пак, е невозможно за доброто (зашто, она

што војува не е совршено добро); или злото да војува, а доброто да не возвраќа, поради што злото постепено ќе го уништува доброто, или, пак, доброто да биде во постојана тага и злострадање, што не му е својствено на доброто. Според тоа, постои едно добро начело, ослободено од секакво зло”.

На темелите на оваа философска постава, свети Јован Дамаскин го насидува, пак и пак, “проклетото прашање”: Од каде потекнува злото? Не возможно е тоа од почетокот да постои во доброто, бидејќи злото не е ништо друго туку отсуство на доброто. Ако, пак, постои извесен онтолошки вакуум во полнотата (плиромата) на доброто, тогаш доброто, т.е. Бог не е совршен, тогаш оттаму се наметнува и следно прашање: кој е создател на тој вакуум, односно кој е тој вакуум? Тоа би требало да е некоја анти-суштина, што по себе е апсурд. Ништо, повторува Дамаскин, не е по природа (т.е. суштина) зло; прво, бидејќи злото не е суштина, и, второ, бидејќи злото е скршнување од она што е по природа. Антитеза на суштината. Од друга страна, пак, сам Бог, со својот совршен критериум, сведочи дека сè што Тој создал е мошне добро. Тогаш, заклучува Дамаскин, природно е сè што постои да му служи на Бога, зашто доброто природно е привлечено од својот првоначален извор, т.е. добриот Бог. Доколку, пак, создадената природа (човекот) му стане непокорна и противечка на волјата на Творецот, тогаш таа во себе го воспоставува злото; така злото не е суштина, ниту својство на некоја суштина, туку ексцес, доброволно отстапување од она што е по природа. Во тој контекст ни ѓаволот не е создаден зол, туку добар. По својата богоизворна природа тој е блескав и добар ангел, но по личниот противприроден избор, тој станува противник на Бога и Неговото создание. Оддалечувајќи се од Бога, ѓаволот го губи своето онтолошко назначение и станува небитие, отсуство на суштина, всушност отсуство на заедница со суштината, т.е. зло. Така, свети Јован Дамаскин, им се спротивставува на дуалистите, докажувајќи дека нивното верување во постоењето на Сатанаил како зла суштина, рамносилна и беспочетна на добриот Бог, е бесмислена. Злото, како волја на ѓаволот, реално постои во светот исклучиво ако човекот, со својата слободна волја тоа му го допушти. Како и по прашање на безмалку сите ереси спротивставени на

христијанското учење, кардиналната аномалија е во грубото мешање на суштината (природата) и волјата. Тоа поготово се огледа во рефлексијата од павликијанското наследство, вкоренето во еретичката егзегеза на богомилите, на следните стихови од Посланието на светиот апостол Павле до Римјаните: “Зашто знаеме дека Законот е духовен, а јас, пак, сум од тело, продадено на гревот. А што правам, не знам; бидејќи не го вршам она, што сакам, туку она, што го мразам, тоа го правам. Ако, пак, го правам она, што не го сакам, тогаш се согласувам со Законот дека е добар. И така, јас веќе не го правам тоа, туку гревот, што живее во мене. Јас знам дека во мене, односно во моето тело, не живее доброто; бидејќи желба за добро во мене има, но да го правам тоа, не наоѓам сили. Оти не доброто, кое го сакам, го правам, туку злото, што не го сакам, го вршам. А штом го вршам она, што не го сакам, не го вршам веќе јас, но гревот, кој живее во мене. И така, во себеси наоѓам таков закон дека, кога сакам да го правам доброто, злото ми се наметнува. Бидејќи, со својот внатрешен човек наоѓам наслада во законот Божји, но во органите свои гледам друг закон, кој војува против законот на мојот ум и ме прави заробеник на гревовниот закон, кој е во моите органи. Беден човек сум! Кој ќе ме избави од телото на оваа смрт? Му благодарам на својот Бог преку Исуса Христа, нашиот Господ. И така, јас сам со умот свој му служам на Божјиот закон, а со телото - на гревовниот закон” (Рим. 7, 14-25). Ако внимателно се следи текстот, особено во контекст на неговиот мошне карактеристичен епистоларен стил, светиот апостол Павле ни во еден момент гревот, т.е. злото не го поистоветува со природата на своето тело¹³.

Гревот живее во телото, но телото не е зло, туку е обземено од злото според огревовената волја; со други зборови, апостолот вели: телото е склоно кон гревови и гревовни наслади кои ѝ се противат на природата на телото, но по природа и телото и душата се добри и богосоздадени. Двата закона кои постојано војуваат во нас, законот на умот и законот на телото, се двата образа на човековата волја која постојано осцилира меѓу извршувањето на она што е природно, т.е.

---

¹³ Исто

доброто, и она што е противприродно, т.е. злото (она што го сакам и она што го мразам – како што вели апостолот), но тоа е една и иста волја која дејствува сугубо (двосмерно), а не две волји, ниту две суштини. Заради прецизна дистинкција апостолот го користи терминот закон. Истите законитости ги согледуваме и во општеството. Постојано променливите општествени состојби не се плод на два поларизирани табора во заедницата, еден кој е и дејствува како добар, и друг кој е идејствува како зол. Дијалектиката на општествените процеси е сума на непрестаната внатрешна борба на секој поединец со доброто или против доброто во себе. Во таа смисла етиката на заедницата не е плод на своевиден концепт(уализам) на стереотипови, туку плод на реална низа на индивидуални дејствувања, т.е. волји. Имено затоа, и богомилската социјална борба за рушење на владеачкиот систем, без разлика дали под тоа ќе го подразбереме феудлизмот или црковната ерархија е апсолутно промашување. Преобразбата, т.е. воспоставувањето на идеалниот поредок, по кого копнее и Рацин, е прашање на внатрешна преобразба во човекот, прифаќање на изворната природа по пат на духовна преродба (за која зборува Презвитер Козма), а не нихилистички, религиозно-философски или социјален преврат.

6. Зороастризам

Зороастризам или заратустризам¹⁴ е религија базирана на учењето на пророкот Заратустра (Зороастер на грчки јазик), и се смета веројатно за најстара дуалистичка религија. Таа била доминантна религија во Персија се до 7 век. Најголем подем имала за време на династијата Сасанид. Некои следбеници оваа религија ја нарекуваат

¹⁴ Зороастризам, Преземено на 05.02.2011 г.

www.sr.wikipedia.org/wiki/Зороастризам

маздаизам. Светата книга на Зороастрите се нарекува **Авеста**, во којашто се објаснува за борбите што се водат помеѓу доброто и злото. Авеста е име на древните скрипти на Зороастризмот како и назив за стариот јазик кој верниците го употребувале во тоа време.

Друга Зороастристичка книга која се издвојува е **Денкарта**, во која подетално е опишан животот и делото на пророкот Зороастер, како и неговата борба против демоните.

Оваа религија има околу 140.000 следбеници. Повеќето од нив живеат во Иран и Индија.

Зороастриската етика се состои од добри мисли, добри зборови и добри дела. Луѓето по својата смрт го преминуваат мостот што води во пеколот. Ако верниците во текот на својот живот биле лоши, мостот ќе се сруши и тие ќе пропаднат во пеколот. Наспроти нив, праведниците ќе го пронајдат патот до Светлоста.

Во зороастриските храмови постојано гори оган, што го симболизира **Ахура Мазда**. Свештениците си ја покриваат устата додека го одржуваат жртвениот оган.

Според грчките историчари, светиот пророк Заратустра, живеел околу 6000 пред Христа, а спрема Пахлави изворите, околу

600 пред Христа. Според истражувањето на иранолозите Џексон и Херсфилд, вториот датум се чини дека е поблиску до вистината (многу е веројатно дека грчките историчари, всушност по грешка му го

ZARATHUSTRA

припишуваат на Заратустра формирањето на маздаизмот, кој постоел во Персија илјадници години пред Христа, а кој всушност Заратустра го реформирал во нова религија). Денес преовладува мислењето дека Заратустра живеел стотина години пред доаѓањето на власт на Кир Велики (558 - 529 пред Христа).

Ахура Мазда или Ормазд (господар на мудроста или мудар господар) е врховен апстрактен Бог кој го

создал видливиот и невидливиот свет. Тој нема ниту почеток ниту крај, односно е вечен.

Сите зла во светот ги создал Ахриман или Ангра Маињу (зол дух) кој со своето приклонување кон злото, ја создал смртта. Тој, исто така, отсекогаш постоел, но ќе биде поразен на Судниот ден.

На него му се спротивставени Амеша Спентас или Светите Бесмртници. Тие првично биле личните карактеристики Асура Мазда. Постојат седум: целовитост, добри мисли, праведност, сила, посветеност на верата, совршенство и бесмртност. Тие претставуваат еден вид ангели.

Ахриман и Амеша Спентас го симболизираат изборот помеѓу доброто и злото, создавање и уништување. Луѓето во својата долга борба, која според легендата трае девет милениуми, можат да се приклонат на едната или другата страна, во зависност од тоа дали се добри или лоши.

Зороастрискиот пантеон е всушност преправен персиски, со тоа што божествата се поделени на добри и лоши.

Зороастриската етика се состои од добри мисли, добри зборови и добри дела. Луѓето после смртта преминуваат преку мост што води до пеколот. Ако биле лоши, мостот ќе се стесни и тие ќе пропаднат во пеколот. Наспроти нив, праведниците ќе го најдат патот до светлината. Има надеж и за оние кои ќе завршат во пеколот затоа што и тие ќе бидат спасени кога Доброто конечно ќе триумфира.

Оваа религија верува дека Бог го создал светот добар по својата природа, во кој треба да се живее убаво и просперитетно, но без претерување или откажување, како што е монаштвото или постот.

Зороастризмот е квази-дуалистичка религија по тоа што предвидува победа на Доброто, т.е., Ахура Мазда, на крајот на историјата. Почитта

кон него зороастријците ја покажуваат со почит кон "чистата супстанца" создадена од Бога: земјата, водата, а особено огнот. Ова довело до тоа многумина да ги сметаат за верници кои се поклонуваат на огнот.

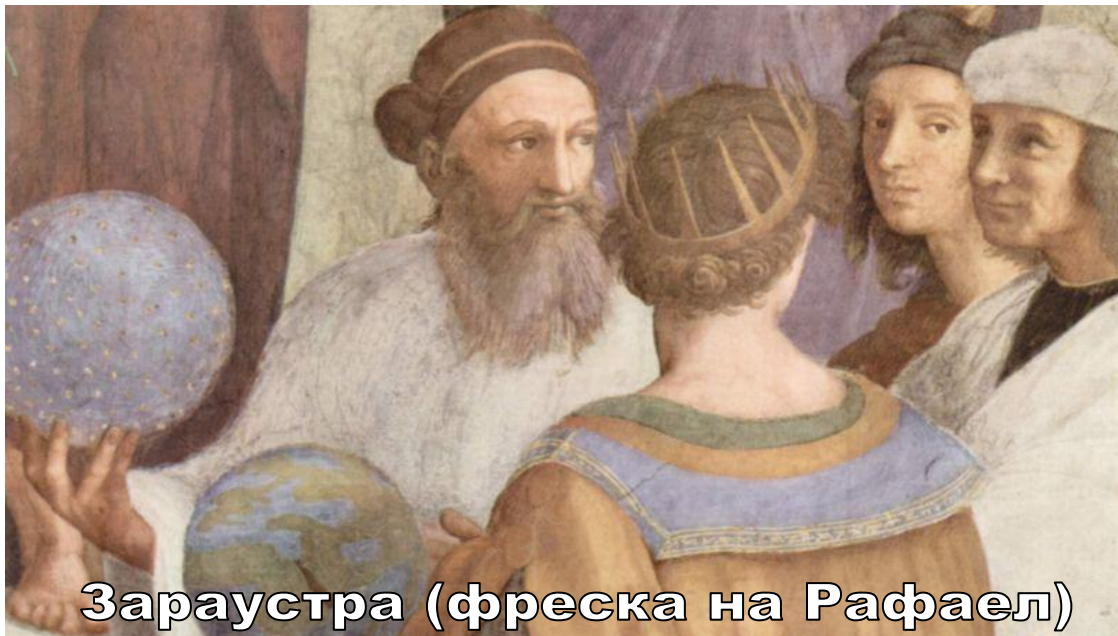
6.1. Зороастризмот и другите предхристијански религиски концепти

Сите предхристијански религиозни концепти, како по некое вообичаено правило се нарекуваат или несовршени или митски¹⁵ – што се објаснува со дуализмот кој се наоѓа во секој од нив. Христијанството го свел материјалниот свет на битие еманирано од божествената природа, додека сите во пред-христијанскиот концепт на порадикален или поблаг начин, го признавале двојството во постоечкиот свет, божественото и материјалното. Било која религија, да е во прашање, почнувајќи од староегипетската, преку сумерската до јудаизмот, двојството е концепт врз основа на кој се промислува не само постоечкиот свет, но и градење структура и начин на размислување за уметноста и филозофијата. Учењето на персијците за Ахура Мазда и Ахриман е пример за радикален дуализам: религиозниот култ сметал дека постои единствен свет, целокупноста на реалното и нереалното. Во овој тоталитет, постојат две меѓу себе спротивставени природи, чија постојана борба го одржува целиот поредок на светот и универзумот во рамнотежа. Иако од време на време еден од двата божествени принципи преовладува, рамнотежата не се нарушува, бидејќи вториот принцип останува скриен зад привидниот победник за да во одреден момент, кога ќе се укаже потреба за промена во рамнотежата, преовлада за одреден временски период. Во Зороастризмот, целиот поредок на материјалното и нереалното е базирано на борбата помеѓу светлината и темнината, на разумот и ирационалноста, материјалното и духовното. Христијанството и другите монотеистички религии, вклучително и исламот, го прогласиле материјалното за несовршеност, а со тоа и лулка на злото, а Персијците верувале дека материјалното се потпира колку на злото толку и на доброто. Поредокот на материјалното е дел од еден избалансиран свет, но во целост не е достапен за човековото знаење, во него како и во сè останато, постои рамнотежа на доброто и злото, што се рефлектира во секоја манифестација на светот и на луѓето. Атрибутите на светлина, на божеството Ахура Мазда се добро, праведност и чесност, а атрибутите на темнината или богот Ахриман се лага, зло и несреќа.

---

¹⁵ Исто

Рамнотежата која постои во светот, постои и во целиот човечки род, во секоја од организациите што ги создал човекот. Со цел да победи доброто, а со цел во блиска иднина, да се воспостави поредокот на светлината и правдата, мора да се создаде религиски концепт кој ќе биде во можност да утврди што е добро, а што лошо во поредокот кој луѓето го создаваат во материјалниот свет. Тоа значи втемелување на идеолошкиот религиски концепт кои ќе овозможи да се владее со одредени области и народи, и преку тој религиски концепт да се создаде моќна држава во која ќе владеат само оние кои ја донеле вистинската вера. Вистинската вера ја нуделе Персијците, и според нејзиниот авторитет и проповед, тие се народ со исклучителни особини, одредени да владеат и другите да му се покоруваат.

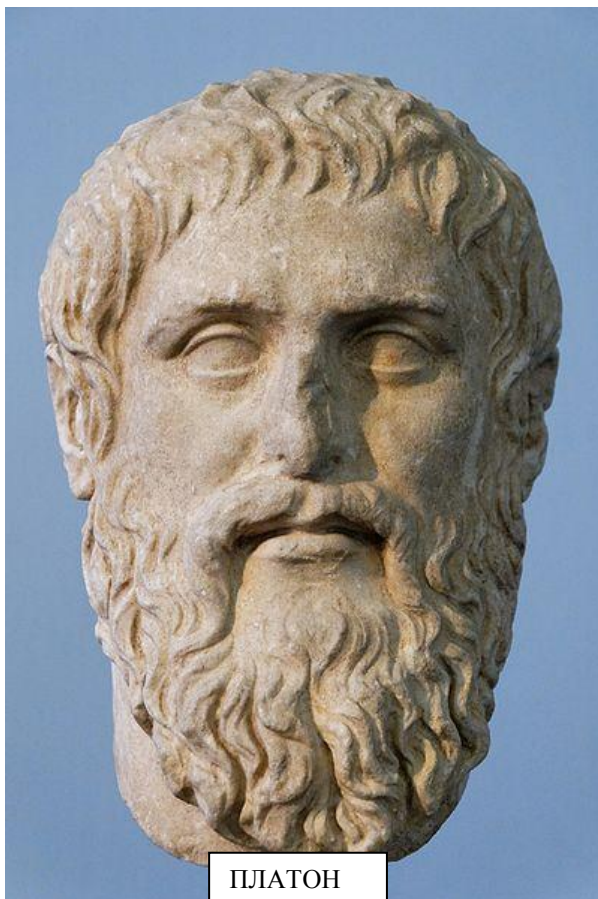
7. Гностицизам

Гностицизмот е јазички поврзан со гносис (грчки-спознание)¹⁶, но сепак не би било точно суштината на гностицизмот да се сведе на настремежот на одделни, интелектуално развиени верници за научно спознание на верските догми и божемните трансцедентни вистини. За

---

¹⁶ Гностицизам, Преземено на 05.02.2011 г
www.sr.wikipedia.org/wiki/Гностицизам

ПЛАТОН

гностицизмот е карактеристично и мистичното откривање на верските вистини, внатрешното просветување, божествената илуминација која доведува до езотерично „знаење“ на избрани поединци на кои тие откровенија се направени. Сепак, гностицизмот е прв обид учењата на христијанската црква да се спознаат со помош на спекулативната филозофија. Многу апокрифи од Новиот завет се составени во духот на гностицизмот.

Инаку, терминот $\gamma\nu\acute{o}\sigma\iota\varsigma$ е збор кој изворно е користен во Платоновите философски списи, а најчесто се употребувал за да се потенцира духовното знаење на просветениот човек, кое се опишува како непосредно спознавање на натприродното и боженственото преку личен опит.

Во IXX и XX век научниците терминот „гностицизам“ за да обележат повеќе различни групи од ранохристијанскиот период а кои постоеле одделно од вистинското христијанство. Сè уште трае спорот околу тоа дали гностиците се движење во самото христијанство или, пак, независно и многу посеопфатно движење кое постоело дури и пред појавата на христијанството.

Гностицизмот го влече своето потекло од онаа мешавина на религии, која настанала во декадентниот елинистичко-римски амбиент, кога дошло до синкретизам на вавилонската астрална митологија, еврејската кабалистика, египетските богови, персијанскиот дуализам и

идеалистичките елементи на грчката филозофија. Во тој сплет на разновидни вери се јавува, со скепсата во религиозните вистини, и

желбата за гноса, т.е. за подлабоко спознание на одредени догми кои верникот би можел да ги сфати, а не само да верува во нив. Во таа средина тогаш се јавува и христијанството, кое помеѓу религиозните учења го освојува првото место. Гносата се јавува веќе во времето на апостолите, особено во јудео-христијанските општини, како особен вид на религиозно

спознание кој не се задоволува со пасивно верување како што го формулираат официјалните претставници на црквата, па претставува некоја либерално-скептична насока во старите христијански општини. На таа насока се спротивставува апостолот Павле, барајќи покорување на догмите и верување во нив. Така сега се формира гностицизмот, кој спрема христијанството претставува посебен систем на верување, а како христијански гностицизам се смета во рамките на правоверното христијанство како еретичка наука.

Инаку, гносата е мистично, филозофско-религиозно спознание, кое се стекнува со интуиција, пророкување, виденија, магија. Гносата е тајно (езотерично) учење за настанокот на светот и човекот, генеалогичката, хиерархијата на божествените суштества итн. Човекот од темнината на своето тело се ослободува и бидува бесмртен со вистинско спознание (со гноса).

Гностицизмот добива изразити црти на почетокот од 2-от век, а врвот го достигнува во неговата трета четвртина. Од тоа време слабее, потиснуван со манихеизмот кој во втората половина на 3-от век сосема

го заменува како главна еретичка наука. Сепак, поединечни појави на гностицизам можат да се забележат во 4-от, па и во 5-от век.

Ако се апстрахира од безначајните симболички, често бесмислени мистички фабули во разни гностички учења, гностичкиот систем на верување се разликува од христијанството според тоа што признава два принципа, принципот на доброто и принципот на злото, од кои произлегува се што постои, додека христијанството признава само еден принцип од кој произлегува се, и доброто и злото. На дуалистичка основа почиваат и скепсата и либерализмот на гностицизмот, па на тој начин се решавала противречноста која христијанството не можело да го реши, дека бог го создал светот, а потоа морал да го спасува човекот од неговите зла.

Ориген

Сè до XX век најголемиот дел од гностичкото учење се реконструира преку критичките дела на црковните отци кои пишувале против ересите како што се: свети Иринеј Лионски, Јустин Маченик и Философ, Ориген и други.

Покрај верата гностиците ја потенцираат важноста на осознавањето на духовните работи. Тие сметале дека луѓето се божественни души заробени во материјалниот свет, а материјата е создадена од страна на несовршено и зло битие – Демијург, кое, пак, честопати се поистоветува со Бога од Стариот завет, спротивен на новозаветниот. За гностиците постоело равенство меѓу злото и материјата и меѓу доброто и духовниот свет. Сметале дека човекот мора да се посвети на себеси и да се просвети со мудроста за да може да го спознае светот и да се ослободи од неговите окови.

Напуштете го барањето на Бога, вселената и слично, наместо тоа почнете од себеси. Запрашајтесе кој во вас присвојува с# кога ќе каже: мој дух, мое срце, мој Бог. Барајте ги изворите на љубовта, радоста, омразата, копнежот... доколку внимателно испитате с#, сето ова ќе го најдете во себеси

Иполит, Отфрлањето на ересите

Едно од гностичките учења е и она на Валентин, христијанин од Александрија, кој го ширел ова свое учење во Рим во исто време со Маркион (меѓу 135 и 160).¹⁷ Неговото учење е сконцентрирано на идејата за Полнота (Плирома), па така, според него чистиот духовен свет претставува Плирома и истиот е составен од единството на божествените еманиции на Отецот. Логостот, вели тој, не е ист со Бога Творецот, туку само негова духовна еманиција. Материјалниот, пак, свет, кој според својата суштина е зол, е преуреден од страна на Демијург. Самото спасение претставува чин на спознавање кој е потребен за да се врати хармонија на Полнотата. Ова учење го сретнуваме во „Евангелието според Филип“ кое се претпоставува дека е напишано од страна на некој ученик на Валентин.

Не плашете се од телото, не го ни сакајте. Ако се плашите од него тоа ќе завладее со вас, ако, пак, го сакате тоа ќе ве изеде и парализира.

Евангелие според Филип

Во некои од гностичките текстови сретнуваме и траги од неоплатонска философија. Плотин, еден од најпознатите неоплатонисти од III век за гностиците во својата школа го кажал следново: *Имаме разбирање за некои наши пријатели кои таа (гностичка) мисла ја*

---

¹⁷ Белешки по предметот Општа историја на христијанската црква,

Преземено на 05.02.2011 г, www.scribd.com/doc/28172915/ Белешки по предметот Општа историја на христијанската црква

прифатиле пред да ни станат пријатели и продолжуваат истата да ја негуваат, иако не знам како успеваат во тоа.

7.1. Ширење на гностицизмот

Во првите векови од христијанството Гностицизмот бил распространет по бреговите на Средоземното море и Средниот исток, могу научници сметаа дека на почетокот во чиста форма, а подоцна измешан со Манихејството, Маркионитите, Вардесијаните и др. секти истиот долго време ја следел Црквата. Иако Црквата ги смета за еретици, тие себеси не се доживуваат како такви, туку како „трагачи по совршеното знаење“¹⁸.

Не се сметаме себеси за еретици туку за Божји луѓе на кои Господ им дал ум да мислат, а не само слепо да веруваат. За да може да веруваме, најнапред треба да се сомневаме. Трагавме за совршеното знаење, она кое стигнува до другата страна на привидот и овозможува објаснување на предметите и појавите.

Житие на јеромонахот Захар

Кога во IV век Римската империја престанува да го гони христијанството се создале услови Црквата да успее да ја потисне гностичката ерес. Кипарскиот епископ Епифан кога бил во Египет имал блиска средба со гностиците, овој настан тој вака го опишал:

Возгљубени, и самиот се сретнав со таа секта, и од устите на гностиците ги слушнав овие работи. Тие заблудени жени не само што ми го открија своето учење, туку во својата бесрамна смелост се обидоа и да ме заведат... но, милостивиот Бог ме спаси од нивната лошотија, па затоа, откако ги прочитав нивните книги и ги разбрав нивните вистински намери, не дозволувајќи да бидам заведен – побегнав без да го проголтам мамецот, па веднаш за сето о ва ги известив тамошните епископи и ги пронајдовме оние кои се криеа во

---

¹⁸ Исто

Црквата. Потоа, нив, околу осумдесетмина, ги протераа од градот, кој конечно беше исчистен од плевел.

Благодарение на приклонувањето на римската власт и престанокот на гонењата во границите на Римската империја Црквата успева да го сузбие и скоро да го уништи Гностицизмот во границите на Римската империја, но истиот успева да се прошири и надвор од нејзините граници, особено во Азија. Истиот подоцна со појавата на Исламот ќе биде истиснат од Блискиот исток и Азија, иако некои помали заедници во Ирак и Иран постојат до ден денешен.

Сириско-египетскиот гностицизам бил под влијание на Платонизмот. Создавањето било објаснувано како серија на еманации од првобитната супстанца кое довело до создавање на материјалниот свет. Поради ова злото било поистоветувано со материјата која е инфериорна во однос на божественото. Злото било разбираано како најголема оддалеченост од божествениот принцип. Нивното учење вклучувало и многу текстови кои на некој начин биле поврзани со Христијанството, па затоа и многумина од нив се нарекувале христијани иако имале ставови кои од догматски апсект биле многу далечни за Христијанството. Голем број од овие списи беа откриени во библиотеката Наг Хамадиј.

Во Персија Гностицизмот се сретнува како Манденизам (Mandā – знаење) кој и денес се практикува во делови од Ирак и во иранската област Кхузестан. Покрај манденизмот, Гностицизмот во Персија бил ширен и преку манихејското учење кое подоцна се шири во Сирија, Северна Арабија, Египет, северна Африка, а потоа од Сирија преминува во Палестина, Мала Азија и Ерменија.

Во Ерменија во VI век Гностицизмот извршил големо влијание на Павликијанството, а преку него и на Богомилското и катарското учење во Средниот век. Како претставници на гностицизмот се сретнуваат: Симон волшебникот (магот) од Самарија, Понт, Николај (основачот на Николаитите), Керинт (современик на апостол Јован),

Менандар од Самарија, Василид од Александрија, Саторнил од Антиохија, Барзани од Сирија и други.

7.2. Евионити-гностици

Покрај јудејските Евионити има и група која се нарекува Евионити-гностици¹⁹, бидејќи покрај јудејското учење истиве прифатиле и многу незнабожечки ставови.

Како и гностиците, и тие сметале дека материјата и сè што е материјално е зло. Оттука потекнува нивниот негаторски став кон старозаветната религија во онаа форма во која е изложена во свештените книги на Евреите.

Според нив оваа религија не е вистинита, туку истата била изменета прифаќајќи и развивајќи најразлични обреди, жртвопринесувања и други церемонии. Вистинската и првобитна религија му била објавена на Адам, но тој по гревопадот истата ја заборавил. Сепак, Божјиот дух истата повеќе пати ја објавувал на човечкиот рад јавувајќи се во лицето на старозаветните праведници. Истата, според преданието му била дадена на Мојсеј и зачувана само од страна на една група одбрани израелци. Повторно истата му била објавена на човечкиот род преку Исус Христос, па според тоа, Христос не е Бог Искупител туку само учител, а Неговото учење не е ново откровение, туку едноставно повторување на она што веќе било познато, иако лимитирано само на една група луѓе.

Како алатка за духовно издигнување над материјалното, Евионитите го сметале и практикувале строгиот аскетизам, па не само што не употребувале месо, туку не јаделе ниту јајца, ниту млеко.

---

¹⁹ Исто

8. Приказна²⁰

“Најголемиот трик кој ѓаволот некогаш го извел, е да го увери светот дека тој не постои.”

Еден универзитетски професор им го поставил на студентите ова прашање:

- Дали Бог создал сè што постои?

Еден студент смело му одговорил:

- Да, Бог создал сè што постои!

- Бог создал сè што постои? - запрашал професорот уште еднаш.

- Да, професоре, - одговорил студентот.

Веднаш потоа професорот рекол:

- Ако Бог создал сè, тогаш го создал и злото. Бидејќи злото постои, а земајќи го предвид принципот дека нè одредува она што го работиме, тогаш и Бог е зол!

Студентот останал молчејќи, а професорот полн со себе констатирал како тој уште еднаш докажал дека, она во што христијаните веруваат е всушност мит.

Еден друг студент подигнал рака и го прашал професорот дали може нешто да го праша.

- Се разбира, - одговорил професорот.

Студентот станал и рекол:

- Професоре, дали постои студенило?

---

²⁰ За (не)постоењето на злото, Преземено на 05.02.2011 г.

[www.povardarska-eparhija.org.mk/pe//index.php?option=com_content
&task=view&id=519&Itemid=68](http://www.povardarska-eparhija.org.mk/pe//index.php?option=com_content&task=view&id=519&Itemid=68)

- Какво е тоа прашање? Се разбира дека постои. Зарем никогаш не ти било студено?

Студентите се закикотиле на прашањето од колегата.

Момчето одговорило:

- Всушност, професоре, студенило не постои. Според законите на физиката, она што ние го сметаме за студенило во реалноста е отсуство на топлина. Секое тело или објект, според проучувањето, има или пренесува енергија, а топлината е таа што прави телото да има или да пренесува енергија. Апсолутна нула значи потполна отсутност на топлина и сите нешта стануваат инертни и неспособни за реакција на таа температура. Студенилото не постои. Ние го создадовме овој збор за да опишеме како се чувствуваме ако немаме топлина.

Студентот продолжил со прашањата:

- Професоре, постои ли темнината?

Професорот одговорил:

- Се разбира дека постои.

А студентот на тоа одговорил:

- Повторно немате право професоре, и темнината не постои. Темнината всушност е само отсуство на светлина. Светлината можеме да ја проучуваме, а темнината, не. Всушност, можеме да се послужиме со Њутоновата призма и да ја претвориме белата светлина во многу бои и да ги проучуваме различните должини на светлосните бранови за секоја боја. Темнината не можеме да ја мериме. Најобичен зрак на светлина може да продре во светот на темнината и да ја просветли. Како можете да дознаете колку некој одреден простор е мрачен? Ја мерите количината на присутното светло. Не ли е ова точно? Темнината е поим кој луѓето го користат за да опишат што се случува кога нема светлина.

На крајот, момчето запрашало:

- Професоре, постои ли злото?

Сега веќе малку несигурен, професорот одговорил:

- Се разбира, како што веќе реков. Злото го гледаме секој ден. Најчесто во секојдневните примери на човековата нечовечност кон другите луѓе во злоделата и насилството ширум светот. Овие манифестации не се ништо друго, туку зло.

На тоа, студентот одговорил:

- Професоре, злото не постои, или барем не постои самото по себе. Злото е едноставно отсуство на Бога. Токму како и темнината и студенилото, тоа е поим кој луѓето го створиле за да го опишат отсуството на Бога. Бог не го створил злото. Злото не е како верата и љубовта кои постојат токму како што постојат и светлината и топлината. Злото е последица на она што се случува кога во срцето на човекот не е присутна Божјата љубов. Токму како и студенилото кое го доживуваме во отсуство на топлина, или како мракот која се случува кога нема светлина.

Професорот седнал.

Студентот се викал Алберт Ајнштајн.

9. Мисли за доброто и злото од владика Николај Велимировиќ²¹

Душата е поважна од телото

Времето е птица, која те украсува со шарени пердуви, но која ќе дојде и да го искорне своето перје. Ако премногу ја врзуваш душата за

---

²¹ . Мисли за доброто и злото од владика Николај Велимировиќ.

Преземено на 05.02.2011 г,

www.premportal.com.mk/content/view/4337/54/

перјето, времето со пердувите и душата ќе ти ја искорне. Ах, колку грда ќе биде тогаш твојата голотија!

Бог е најголемо тркало

Големото тркало се врти поспоро, но го стигнува малото тркало кое се врти побрзо. Што е поголемо тркалото тоа е поспоро вртењето, а што е помало тркалото тоа и вртењето е побрзо. Ова важи како за тварите, така и за луѓето.

Најголемо тркало во човековата душа е Бог. Неговиот обем не се гледа, ниту се слуша неговиот од буката на малите тркала. Но кога сите мали тркала во душата ќе се стивнат, душата дури тогаш се гледа во неизмерното боженствено тркало со кое е опфатено небото и земјата.

Безбожникот е самиот на себе целат

Кога човекот го врти своето лице кон Бога, сите патишта водат кон Бога. Кога човекот го врти лицето вон Бога, сите патишта водат во пропаст.

Кој се одрекува од Бога со збор и срце, тој не може ништо да направи во животот, а да тоа не води до негово потполно разорување, како телесно така и душевно. Затоа не се брзај за безбожникот да пронајдеш целат. Тој го нашол во самиот себе и тоа поголем одколку што сиот свет може да му го одбере.

Добротата е далекувида

Добротата е далекувида и ги гледа најдалечните причини. Злобата е кратковида и ги гледа најблиските причини. Злобата и птицата гледаат дека е потребен облак за да падне дожд. Добротата гледа дека е потребен Бог за да падне дожд. Злобата и магарето гледаат дека е

потребно губриво за да порасне пченката. Добротата гледа дека за пченката да порасне е потребен Бог.

Слабиот

Злосторството е слабост, а не сила. Злочинецот е слабак, а не јунак. Затоа сметај го злосторникот за послаб од тебе и како што не се осветуваш на малото дете, така не се осветувај ниту на злосторникот. Бидејќи тој не е злосторник по сила, туку по слабост. На тој начин натрупуваш сила во себе и ќе бидеш како море кое не се излива да го потопа секого кој во него фрла камен.

Душата гледа

Нашите очи, сами по себе, гледаат толку колку и нашите очила. Нашите уши, самите по себе, слушаат толку колку и металната слушалка во нив. Нашиот јазик, самиот по себе, зборува толку смислено колку и клатното во звоникот. Но затоа што нашата душа гледа, нашите очи гледаат. И затоа што душата слуша, нашите уши слушаат. И затоа што душата ја носи мислата, јазикот смислено зборува. Ако нашите очи се како езеро, тие без душата би гледале колку што езерото може да гледа. Ако нашите уши се како пештера, тие без душата би слушале колку и пештерата што може да слуша. Ако нашиот јазик е гласен како клатното од звоното, без душата тој би зборувал колку што и клатното може да зборува.

Добиток и губиток

Кога добитокот се гледа од блиску, се гледа како добиток.

Кога добитокот се гледа од далеку, се гледа како губиток.

Кога губитокот се гледа од блиску, се гледа како губиток.

Кога губитокот се гледа од далеку, се гледа како добиток. Здобивањето на Бога е единствениот добиток кој е добиток и од блиску и од далеку.

Суета

Како што црештата не донесува плод додека не го истресе цветот, така ни човекот не може да донесе духовен плод се дури од себе не ја истресе телесната суета и надворешното украсување.

Од Бога не се бега

Ако бегаш од Бога, тој нема да те брка, но ќе те чека. По кој пат и да одиш ќе го сретнеш Бога. Но ако не го препознаеш Бога при средбата, твоето патување ќе го прати очајот и ќе биде како патување по гробишта. На која врата и да затропаш, Бог ќе ти отвори. Ако не ти отвори Бог, ни една врата нема да ти се отвори.

Признавањето на Бога како прва грандиозна последица ја има надмоќта на животот над смртта. Непризнавањето на Бога како прва страшна последица ја има надмоќта на смртта над животот. Во првиот случај може да се рече: сето ова светкање на животот низ темнината на смртта ќе се заврши со еден величествен пожар на животот во кој смртта ќе биде спалена. Во вториот случај може да се рече: сето ова насилство на смртта над слабите искри на животот ќе се заврши со темнина во која смртта вечно ќе одмара. Ако го избришеш Бога од вселената, си ја избришал разликата меѓу животот и смртта и си се предал на смртта и на дефинитивно уништување на сè.

Залудно бегаш од Бога, не можеш да се скриеш. Тој навистина нема да те брка, но ќе те чека. Но нема да те чека на местото каде ти си го оставил, туку на сите линии и агли на светот. Навистина, полесно ќе побегнеш од воздухот отколку од Бога.

Никому зло да не му мислиш, а секој што тебе ти мисли најмало да помисли зошто му е. Никому зло да не му правиш, а секој што ти прави најмало да се праша чуму тоа.

Нема спас од него, и мислено и правено, се дури има за луѓе да не ги слагаме.

9.1. Македонски народни пословици²²

Бори се со злото и викни го на помош доброто.
Варди се од злото, дури не ти дошло.
Зло за зло не враќај.
Злото многу лесно дојдуат, а доброто мачно.
Кој си чинит (зло, тој на) себе си (го чинит).
Којшто има пари, и зло и добро со нив праи.
Мајка на чедо зло не мисли.
Малце и ако се налутиш, ами зло гледај да не сториш.
На секое зло смртта му е лекот.
Од него спаси- бог нема, а за зло има.
Прави добро, да најдеш зло.
Со зло на глаа не се излегуа.
Тој што враќа зло за зло, чоек не слагај го.
Тој што зло ти мисли, Господ да си го прости.
Тргна ли во злото, ете го пред тебе дошло.
Викај по волкот, дури не влегол во булукот.
Дојди, бре зло, оти без тебе уште позло.
Зло трн, зло копачка.
Змијата не к`свит за најас, а за пакос.
Зулумот кога навали, луѓето тргаат триста маки.
Истај ми се од пред очиве, оти како крв ми се гледаш.
На секое зло смртта му е лекот.
Не тргна рака од злото, акибет не тргна.

---

²² За злото, Преземено на 05.02.2011 г,

www.panoptikum.com.mk/2009-11-08-15-10-52/mudrosta-narodot/2029-2011-01-12-21-01-51.html

Не чекај добрина од чоека што е роден за злоба.

Со зло на глаа не се излегуа.

Тргна ли во злото, ете го пред тебе дошло

.9.2. Пословици од народите на светот²³

Повеќе плаче оној што прави зло, одошто оној што прави добро.

(Португалска)

Кој не се плаши од туѓото зло, тој не му се весели на своето добро.

(Чеченска)

Злото и доброто порано или подоцна го добиваат тоа што го заслужуваат. *(Индиска)*

Лесно се заборава доброто, но злото мачно. *(Балкански народи)*

Копривата расте и непосеана, а пченицата - ни кога ќе ја посееме.

(Литванска)

Житото не трае така долго како сламата. *(Германска)*

Кој не е способен за зло, не е способен ни за добро. *(Туркменска)*

На будалиот што му чини зло на добриот човек, кој е чист и ослободен од гревови, злото му се враќа како прав фрлен против ветрот.

(Дхамапада)и оваа е нелогична

Како што `ргата на крајот го уништува железото, така нечистите постапки го одведуваат човекот на патеката на злото. *(Дхамапада)*

Кој сее ветер, ќе ожнее луња. *(Латинска)*

---

²³ Исто

10. Заклучок (*CONCLUDING REMARKS*)

Обидите да се дефинира доброто често водат кон негово идентификување со други квалитети, па така се случува сведување на доброто на нешто сосема друго, често и спротивно на самото добро. Историските примери на таквите идентификации покажуваат дека некои теоретичари го дефинирале доброто како она од кое се има некаква полза или утилитаристички ефект во постигнувањето на највисоката среќа, други го разбирале доброто како конформација кон моралниот каноник на времето во кое живееле, трети во доброто гледале механизам за доминација на супримациската класа или сосема погрешна вредност за човекот како индивидуа, а дел од теоретичарите сметаат дека добро е она кое му пружа задоволство на човекот.

Поради разноликоста на одредбите на доброто и злото, етиката е обврзана да даде една адекватна дефиниција на доброто и злото која нема да ги има фалинките на одредбите кои идентификуваат различни квалитети, ниту доброто и злото ќе ги дефинира преку конкретните морални начела на епохата или политичко-религискиот систем. Феноменот на доброто и злото мора да се дефинира, во спротивното ќе се доведеме во ситуација од неможност за одредба на доброто и злото да изведеме нивно постоење, што би било сосема бесмислено, имајќи ја во предвид општествената стварност која секојдневно нè опкружува.

Личноста која преку покајанието (будењето од духовното мртвило) свесно, искрено и објективно ќе го увиди злото и неговите последици во себе, во своите дела и меѓуличносни односи, и ќе се потруди да се очисти од истото, ќе стекне увид во својата вистинска од Бога создадена состојба на постоење. Таа ќе ги почувствува сите свои личносни потенцијали и сили кои пред тоа биле свесно или несвесно (заробени) употребувани за зло, но кои по будењето од огревовеното духовно мртвило, природно се насочуваат кон творењето на добро или кон постоењето во добро. Тогаш личноста започнува на вистински начин да го живее животот подарен од Бога и истиот да го осмислува со вечните љубовни вредности. Во меѓуличносниот однос со таква личност се надминуваат препреките (егоистичните сидови) кои се плод на гордоста,

суетата, зависта, алчноста, славољубието. среброљубието, сластољубието, саможивото слепило за интересите и потребите на ближниот, а се осознаваат љубовните духовни сили кои личностите ги мотивираат да го одржуваа, осмислуваат и развиваат својот личносен однос и тоа во вечна перспектива.

Секојдневието на нашето општество, па и на општествата во овој наш свет во глобала, се исполнети со сите можни состојби и пројави на доброто и злото. Мудроста во разликувањето на едното од другото е можеби најголемото нешто што еден човек може да го постигне во овој свет. Без таа мудрост би останале безумни, отворен простор за манипулација од сите оние кои свесно лажат и творат зло. Без таа мудрост, сите наши односи се однапред осудени да станат стапица во која ќе се измачуваме себе си, но и нашите ближни.

11. Користена литература (REFERENCES)

1. Спекторски В. Евгеније, 1992, Хришчанска етика, Врњачка бања,.
2. Попович Јустин отац, 1987, Пут Богопознања - поглавља из православне аскетике и гносеологије, Београд.
3. За доброто и злото во односот јас и ближниот, Преземено на 05.02.2011, www.svpetaripavle.org/new/library/articles/12.22.01.html
4. Парадоксот на злото, Преземено на 05.02.2011, www.premportal.com.mk/content/view/1028/70/
5. За (не)постоењето на злото, Преземено на 05.02.2011 г. www.povardarska-eparhija.org.mk/pe//index.php?option=com_content&task=view&id=519&Itemid=68
6. Мета-етика или за природата на доброто и злото, Преземено на 05.02.2011 г., www.teon.blog.mk/2007/06/12/meta-etika-ili-za-priodata-na-dobroto-i-zloto/
7. Богомилство - првата Ренесанса, Преземено на 05.02.2011 г. www.365.com.mk/statii/makedonija/2436-bogomilstvo---prvata-renesansa-prv-del
8. Историско-културолошкиот контекст на богомилството, Преземено на 05.02.2011 г. www.philologicalstudies.org/dokumenti/2007/vol1/10.pdf
9. Богомилство, Преземено на 05.02.2011 г. www.mk.wikipedia.org/wiki/Богомилство
10. Богомилската и христијанската антропологија, Преземено на 05.02.2011 г. www.akmpe.org/index.php?option=com_content&task=view&id=821&Itemid=95
11. Елијаде Мирча, 2005, Историјата на верувањата и на религиските идеи 1, Табернакул, Скопје.
12. Елијаде Мирча, 2005 Историјата на верувањата и на религиските идеи 2, Табернакул, Скопје.
13. Свето Писмо на Стариот и на Новиот Завет, 2006, Библиско Здружение на Република Македонија, Скопје.

14. Темков Кирил, 2001 , Етика за младите, Скопје.
15. Велики Василиј Свети, 1999, За тоа дека Бог не е виновник на злото,
Пелагонитиса
16. Зороастризам, Преземено на 05.02.2011 г.
www.sr.wikipedia.org/wiki/Зороастризам
17. Гностицизам, Преземено на 05.02.2011 г
www.sr.wikipedia.org/wiki/Гностицизам
18. Мисли за доброто и злото од владика Николај Велимировиќ.
Преземено на 05.02.2011 г,
www.premportal.com.mk/content/view/4337/54/
19. За злото, Преземено на 05.02.2011 г,
www.panoptikum.com.mk/2009-11-08-15-10-52/mudrosta-na-narodot/2029-2011-01-12-21-01-51.html
20. Белешки по предметот Општа историја на христијанската црква,
Преземено на 05.02.2011 г,
www.scribd.com/doc/28172915/ Белешки по предметот Општа историја на христијанската